

munka szervezését, irányítását és végzését az egymást megértő lelkeszek és tanítók kezébe tenné le. *Horváth Károly*: A természetrajz és a munkaiskola c. értekezésének vezető gondolata az, hogy nem elég a szemléltetés, csak a cselekvő szemléletnek van lélektani értéke; a természetrajzot szabad természetben tanítsuk, úgy, hogy a tanulók kint dolgozzanak s vizsgálgassanak. *Ságódy Ottmár* a mai zenetanítás eredménytelenségének főokát a tanítás hibás irányában látja, a zenei nevelésről írt cikkében. Állandó rovat foglalkozik a *Pedagógiai Szeminárium* munkásságával. A *Külföldi szemle*, a *Belföldi szemle* és a *Könyvek* c. állandó rovatok a kül- és belföldi ped. eseményeket, kérdéseket és az újabb ped. munkákat ismertetik. *K. A.*

**Néptanítók Lapja**, A N. L. az idén 51. évfolyamát kezdte meg és pedig értékes tartalmú ünnepi számmal. A háborús viszonyok nem engedték a szerkesztőség tervének megvalósítását, a népoktatásügyi sajtó történetének megírását erre az évfordulóra; amit így kapunk, az is több tekintetben becses és örvendetes adalék a lefolyt évszázad történetéhez. A szerkesztő, Kőrösi Henrik, ugyanis a volt közokt. miniszterekhez azzal a kéréssel fordult, hogy írják meg e szám részére népoktatási politikájuk irányító eszméit s jelezzék a ma látott feladatokat. Amit erre báró Wlassics Gyula, Lukács György, gróf Zichy János és Jankovich Béla felelt, meg amit ehelyett Berzeviczy Albert néhány munkatársáról elmondott, kétségtelenül osztatlan érdeklődést ébreszt és a neveléstörténet számára fontos. Nem először mondjuk, hogy ilyen közlésekre nagy szükség volna az utódok s nem utolsó sorban éppen a miniszter-utódok tudatossága érdekében! Figyelmet érdemel a volt szerkesztőktől eredő cikksorozat is abban Gyertyánffy István napló-részletei a kiadatlan részek iránt is érdeklődést keltenek. Gróf Majláth Gusztáv az új Magyarország néptanítóinak feladatát jelzi, Finácsy Ernő egy kevésbé méltányolt kérdést fejteget (Alkalmoszerű oktatás); Sebestyén Károly a szegény tanulókkal való bánásmódról, Földes Géza a tanügyi lapok hatásáról szól; egy cikk Eötvös legelső miniszteri jelentését ismerteti s egy másik szemelvényeket közöl belőle. Az egész szám szerencsésen kapcsolja össze a jelent a múlttal; apró közlései is számos kisebb adatot tartalmaznak. — Ha lesz valaha mód és ember a magyar neveléstörténet megírására, a Néptanítók Lapjára nagy gondot kell fordítani. Tanulságos lesz vizsgálni — ámbár nem lesz könnyű megállapítani — hogy miben állott a hatása, mi volt az oka időnként e hatás fogyatékosságának s ebből nem csak tényeket, hanem valóban tanulságokat is kell majd levonni. A mai szerkesztő «Beszámoló» c. közleményéből úgy tetszik, hogy ő már ily tanulságokat tart szem előtt, ezért akarja a lapot minden irányzatosságtól menten, tisztán pedagógiai folyóiratként szerkeszteni. Eötvös ezt kívánta annak idejében s nem kívánhatunk a N. L.-nak és az ügynek jobbat, minthogy ez így legyen! *i.*

**A napilapok nevelésügyi cikkei 1917 második felében.** Nem is hinné az ember, csak ha rendszeresen figyelemmel kíséri, hogy az újabb időben mennyi kisebb-nagyobb cikk foglalkozik napilapjaink hasábjain a nevelés és a művelődési politika kérdéseivel. Azt lehetne mon-

dani, benne van ezekben a cikkekben a magyar iskola rajza, kiáltása, reménye; gyakran figyelmet érdemlő gondolatok, amelyek ha eljutnak illetékes helyre, úgysis használnak a köznek, ha másokat hasonló elmélkedésre buzdítanak, az is jó szolgálatot tesz a köznevelésnek. Egyben megegyeznek e cikkek; abban, hogy időszerűek. *Alkotmány.* 171. sz.: *Papp Sándor: Nemzetnevelésünk c.* a tanítóképzés reformját. 198. sz.: *Mátra Iván: Közoktatásunk feladatai c.* a történet és polgári jogok alaposabb tanítását kívánja, változtatásokat óhajt e téren. 207. sz.: *Vay Péter gróf: Nyaraló gyermekek c.* óvintézkedéseket s felügyeletet óhajt az otthoniaktól távol, a különböző nyaralótelepeken levő gyermekek részére. 213. sz.: *Mátra Iván: Tanügyi reformpolitika c.* példákkal világítja meg, hogy a magyar iskolák állampolgári kiképzése teljesen elhanyagolt és elhibázott. «A nemzetiségi iskolákkal kapcsolatban óvoda állítandó fel, hol a gyermekek játszva tanulhatnak meg magyarul, mielőtt iskolába kerülnének.» «A magyar nemzet történelme az eljövendő időkben ne csak a magyar faj történelme legyen, hanem a magyar állam területén lakó minden számottevő népfaj rövid és igaz, minden szépítgetési törekvés nélkül való multjának leírása... A sok háborús leírás, évszám és felesleges névhalmaz helyett tárgyalja az ország egész népének elhelyezkedését, évszázados törekvéseit, jogi és alkotmányos fejlődését.» 273. sz.: *Jubilálnak a piaristák c.* a budapesti piarista gimnázium fennállásának 200 éves fordulója alkalmából tartott ünnepét ismerteti és méltatja a piaristák jelentőségét hazánk művelődésének történetében. 221. sz.: *Ember Károly: Köznevelésünk szelleme c.* a nemzeti szellemet követeli s kifogásolja a radikálisok művelődési és politikai törekvéseit. 222. sz.: *Kétezer diák egy gimnáziumban c.* részletesen beszámol a budapesti Barcsay-utcai és István-úti főgimnáziumban előfordult tanulósztrájkokról. 224. sz.: *Nagy Lajos: A vallástanítás az iskolában c.* a vallástanításnak kivált a fővárosban tapasztalható értékéről elmélkedik. 231. sz.: *Perlaky: Iskola és háború c.* rámutat a háborúnak az iskolai életben tapasztalható végzetes rombolásaira. 237. sz.: *Mézes János: Állampolgári nevelés c.* a hazánk sajátos helyzeténél fogva egyedül üdvözítő társadalmi nevelés szükségességére és lehetőségeire mutat rá. — *A Nap.* 185. sz.: *Több iskolát, több tanítót, több tanárt c.* szóvá teszi az iskolák elhanyagolását, amely a tanítók, tanárok tömeges katonai behívásával következett be; ebben a magyar művelődést, a boldogabb Magyarországot igen közelről érintő ügyben emel szót. — *Az Ujság.* 147. sz.: *Az iskola és a szülők c.* az első pályaválasztási tanácskozást ismerteti, amelyet a Német-utcai polgári iskola tanárai a szülőkkel együtt tartottak. Az előadások és hozzászólások abban egyeztek meg, hogy gyakorlati pályára kell nevelni a háború után a polgári iskola tanulóit. 156. sz.: *Több iskolát* címen a szeptemberi beiratásokkal kapcsolatban néhány «tanügyi mizériát» tesz szóvá. Egyebek közt, hogy mily nehézséggel kell megküzdenie a fővárosi szülőknek, mikor az iskolai év elején gyermekét be akarja iratni. Csak protekcióval lehet helyet biztosítani, kivált a leánygyermeknek, oly kevés az iskola. Nagy hanggal hirdetjük sokszor, hogy a műveltség áldásaiba a népnek minél

szélesebb rétegeit be kell vonni s mikor a szülő gyermekét iskoláztatni akarja, valóságos kálváriát kell végigjárnia, míg be tudja valahova iratni. Főleg a középiskolák I. és V. osztálya a kritikus pont. A leánytanulók közt azoknak van a legszomorúbb sorsa, akik a gimnáziumban szeretnék végezni tanulmányaikat. A fővárosi leánygimnáziumok I. osztályába a jelentkezőknek csak a negyedrésze iratkozhatott be. Ezen a szomorú állapoton segíteni kell, nem elég a művelődést hirdetni, tenni is kell érte.

159. az.: *Balla Jenő: A magyar közoktatásügy veszedelme c. Hazánk tanügyének számos baja van. Így bajok vannak a kereskedelmi tanításügy terén is. Ma már a nemzeti élet homlokterében áll a gazdasági kérdés, létünk, jövőnk, állami nagyságunk, kereskedelmi és gazdasági tudásunk fejlődésén fordul meg és mégis felső kereskedelmi oktatásunk ügyét háttérbe szorítja a jelszavakkal dobálódzó közjogi politika. A nők meglepően nagy arányokban lepik el a kereskedelmi iskolákat. A múlt évben 3000 nő végezte el hazánkban a kereskedelmi iskolát. Budapest iskoláiban az ország tanulóifjúságának egy negyede zsúfolódik össze. A budapesti vas-utcai és mester-utcai kereskedelmi iskolákban 15—15 osztályt kellett megtölteni, s így is sokan kimaradtak helyszűke miatt. S míg a százsz kereskedelmi iskolákban 25—30 tanuló jut egy tanterembe, addig nálunk 45 tanuló is bezsúfolnak. A megoldás három kérdésen mulik: 1. a helykérdésen, 2. a pénzkérdésen és 3. a tanárkérdésen. Állítsanak fel barakkiskolákat, amennyire szükség van. A tanárhiányon pedig úgy kell segíteni, hogy anyagilag is kívánatosabbá kell tenni a tanári pályát az ifjúság előtt. A kereskedelmi iskolák ma már túlnőttek a kizárólag kereskedelmi érdekkörön, ma már az egész közgazdasági munka szükségletét fedezik. 163. sz.: Közli Erdői Béla nyilatkozatát közoktatásunk mai állapotáról. Az iskolai munka mai eredménye nem kielégítő. A budapesti tanárok közül 700-ból 121 teljesít katonai szolgálatot, a tanárhiányon az óraszámok csökkentésével segítettek. Az idén 500-zal több volt Budapesten a tanulók száma, összesen 18,000-en jártak főgimnáziumba és főreáliskolába. A legtöbb osztályban a tanulók létszáma 70. Több iskolára volna szükség. A gimnáziumok különös zsúfoltságának oka a minősítési törvény, amelyet ma már meg kellene változtatni. A nők gimnáziumba tódulása beteges állapot. A tapasztalat azt mutatja, hogy a gimnázium nem való minden leánynak. 192. sz.: Kenedi Géza: A háború mint tanítómaster sok új dologra tanította az embereket. A fegyvergyártás terén egészen újak a lángvető fegyverek, a gázbomba, aknavetők, tank. Bizonyos gyarmatarúk elmaradása pótlóanyagok megkeresésére és alkalmazására kényszerítette Középeurópát. A kőszénnek is eddig nem ismert titkos mellékterményeit fedezték fel. A papirból ma már fonalat is készítenek. A durva mészkőből szeszt tudnak előállítani. A szenvedély meg a szükség most együtt dolgozik és nemcsak az elméket, hanem a kezeket is szaporább munkára serkenti. 195. sz.: Bagó János: A harmadik háborús tanév c. az iskolai értesítők tanulságait ismerteti. Megállapítja, hogy az elemi iskola selejtesebb anyagot szolgáltatott a háború idején a középiskoláknak, mint békében. Sok iskola árvaságra jutott a tanítók behívásával. A rakoncátlanság, durva modor,*

szorgalom hiánya általános. Budapesten a növendékek 20%-a bukott, vidéken 23%. Nagy baj a zsúfoltság, 60—70 gyerek szorong egy teremben. A tandíj igen magas, ezért sok életrevaló gyerek kiszorul az iskolából.

201. sz.: *A legérdekesebb iskola* c. a belgrádi császári és királyi reál-gimnázium értesítőjét ismerteti, amelynek Uselty Ferenc budapesti főgimn. tanár volt a vezetője. Az iskolában heti 3 órában magyart is tanítottak. — *Budapesti Hírlap.* 165. sz.: *Sebestyén Károly: Emlékek és élmények c. feljegyzéseit adja közre a »noteszkönyvről» s a leánytanulókról.* 194. sz.: *Gödöllői magyar királyi iskolák* c. bemutatja a gödöllői m. kir. zöldségtermelő telep, az állami méhészeti gazdaság, a fenyőkisérleti telep s a baromfitenyésztőnőket képző m. kir. iskola munkásságát. 198. sz.: *Báthory Nándorné: Nők a kerti gazdaságban* c. azt fejtegeti, hogy a kerti gazdaság terén, a nő legsajátosabb munkaterén nem bírta helyettesíteni a magyar nő a férfit; beugrott helyette hivatalokba, bankokba, postára, levélkihordásra stb. Előzönlötte a felső iskolákat is, csak éppen a neki való munkatér nem nyílt meg előtte. 198. sz.: *Balkán-iskola Budapesten* c. ismerteti a Magyar Keleti Gazdasági Központ által felállított Balkán-iskola munkáját. 203. sz.: *Ilosvay Lajos: Észrevételek* c. a háborúnak az ifjúságra tett hatásairól elmélkedik s a köznevelés szükséges alakításához szól hozzá. 205. sz.: *Repdó Károly* memorandumát ismerteti *A Gyulán felállítandó természettudományi egyetemről.* 212. sz.: *Középiskoláink harmadik háborús évének tapasztalatait* mutatja be az iskolai értesítők alapján. 224. sz.: *A magyar vezényszó fontossága* c. annak köznevelési előnyeit fejtegeti. «A hadsereg felsőbb magyar népiskola lesz!» *Danielné Lengyel Laura: Leányom a felsőbb leányiskolába készül* c. bemutatja, hogy mily nehéz ma Budapesten helyet kapni egy leányiskolában. 289. sz.: *Leányok hajszája a diploma után* c. rámutat arra a körülményre, hogy a háború miatt megváltozott helyzet természetes következménye, hogy a diploma-éhség — mint valamikor a fiúgyermekek körében — most a leányok közt tört ki s az eredmények már is mutatkoznak. — *Magyarország.* 177. sz.: *Adám Éva: Diákok a harctéren* c. a katona-diákok harctéri helyzetét rajzolja. 183. sz.: *Endrei Ákos: Az alsó- és középfokú iskolák demokratizálása* c. hangoztatja a minősítési törvény megváltoztatását, a zsúfoltság megszüntetését, a kiselejteztést stb. Ehez szól 209. sz.: *Róna Sámuel: Iskoláink korszerű átalakítása* c. Endrei válaszáat l. 213. sz.: *Még egy szó az iskolák demokratizálásáról* c. — *Népszava.* 221. sz.: *Nincs iskola — rekvirálni kell a palotákat* c. az iskolahiánnyal foglalkozik. 269. sz.: *Tanítót a parlamentbe!* c. szükségesnek mondja, hogy a jövő parlamentjében minél több tanító legyen. — *Pesti Napló.* 198. sz.: *Züllenek a pesti gyerekek* címen azt panaszoja el, hogy nem járnak iskolába a tankötelesek, ezerszámra csatangolnak a tanköteles korban levő gyermekek, hat-tíz évesek, akik teljesen elzüllenek, mert a kellő gondoskodásban és felügyeletben otthonuk sem részesíti őket, csak az utca neveli, hogy mivé, arról a fiatalokorúak bíróságának jegyzőkönyvei nyújtanak szomorú képet. 199. sz.: Ismerteti Apponyi rendeletét, mely a román tanítóképző-intézetek megnyitását elhalasztotta. 287. sz.: *Diószeghy Tibor: Hogy tenyésztek az*

*analfabétákat?* c. Szóvá teszi, hogy a népiskolák igen tekintélyes részében szünetel a tanítás, mert a tanító hadba vonult s nincs, aki helyettesítse. — Világ. 147. sz.: *Törő Gergely: A tanítás szabadsága* c. A földmunka, az ipari munka, kereskedelmi munka s minden egyéb szellemi munka terén többé-kevésbé érvényesült a szabadság elve, csak mi pedagógusok ne ébrednénk fel soha százados vagy talán évezredes álmunkból? (A francia tanárok kizárólag szaktudásukat adják bérbe az államnak, midőn állásukat elfoglalják, egyébként teljesen szabadok.) 160. sz.: *Jászi Oszkár: Szilárd Béla* c. rámutat arra, hogy nemzeti életünknek súlyos reformokra van szüksége, amelyek utat nyitnak a tehetségesek érvényesülésének azáltal, hogy alapjaiban megváltoztatják egész közéletünk régi rendjét. 170. sz.: *Törő Gergely: A tanulók osztályozása* c. az ósdi osztályozási rendszer ellen kel ki, melynek eredménye, hogy kényszeredett műveltségű egyéneket gyömöszölnek bele az ú. n. művelt társadalomba, holott az osztályozás megszüntetése hamarosan magával hozná a kiválóságok előtérbe jutását s ezáltal nemzeti műveltségünk európai színvonalra emelkedését. 181. sz.: *Spectator: A középfokú nőnevelés veszedelméről* értekezik s megállapítja, hogy nálunk a középfokú nőnevelést nem a végcélokat látó és akaró vezérelvek, korunk igényeit kielégítő szempontok irányítják, hanem pillanatnyi ötletek, szeszélyek dobálják ide-oda. A társadalom nem törődik eléggé a középfokú nőnevelés kérdésével. Kifogásolja a felekezeti iskolák túlságos támogatását. 183. sz.: *A fizetésrendezés és a tanárság* c. ismerteti s bírálja a tanári fizetésrendezést. 195. sz.: *Supka Géza: A művészettörténeti tan-szék* c. Pasteiner nyugdíjaztatása alkalmából azt írja, hogy «három évtizedes pályafutása nyomot nem hagyott az ország kulturális életében s valósággal szemrehányáskép kell említenünk, hogy amikor felelősségteljes állást töltött be, akkor egyúttal vétkesen elhanyagolta országunk művészettudományának a külföld felé való reprezentálását is, úgy hogy e részben joggal hittek bennünket a Balkánhoz tartozóknak». 199. sz.: *Ugyanő: A múzeumkérdés* c. kifogásolja múzeumaink elhelyezését és berendezését. «Ha az ország mezőgazdasági vezetése a többtermelés ügyét tényleg komolyan veszi, akkor a jelenlegi állapotot nem tűrheti meg, hanem egy egységes nagy intézetbe kell mindazokat az intézményeit tömöríteni, amelyek a mezőgazdasági többtermelést szolgálják.» 201. sz.: *Ugyanő: Intellektus, nagytőke és többtermelés* c. példákkal világítja meg azt a kötelességünket, hogy az értelmi munkát maga a társadalmi, gazdasági és politikai érvényesülésében a nagytőkével szemben és a testi munkával legalább is párhuzamosan támogassuk. *Ignotus: Múzeumok* c. azt fejtegeti, hogy múzeumaink a leghetetlenebb módon vannak elhelyezve. *Törő Gergely: Juventus ante portas* c. szomorúan állapítja meg, hogy az a helyzet állott be már nálunk, melyben az ifjú hajlamának, képességeinek, a kitzűzött pálya kecségtetően csalogató erejének, az egyéni energiának jelentősége mind-mind hiábavalókká váltak a feltáruló anyagi nehézségekkel szemben. 210. sz.: *Szabó Ervin: A budapesti múzeum- és könyvtárkérdés* c. Supka Géza cikkéhez szólva, a múzeumok és könyvtárak «egységes» megoldását fejtegeti. *Apponyi rendeletei* c. cikk a miniszter leg-

újabb közoktatásügyi rendeleteit ismertetve, ezeket mondja: «Az egész ország tapsolna a miniszternek, ha az összes iskolákat államosítaná s az állami iskolákban meghonosítaná azt a kulturpolitikát, amelyet Eötvös és Deák meg akartak valósítani.» 216. sz.: *Borsos Károly: Állami népoktatás* c. sürgeti a kötelező állami népoktatást. «Nincs semmi akadály a annak — mondja egyebek közt — hogy az állami népiskolákban az illető vidékek nemzetiségi nyelve és kulturája is kellő gondozásban részesüljön az államnyelv mellett.» 218. sz.: *Supka Géza: Szeptember elején* c. felszólítja az ország valamennyi főiskolájának ifjúságát, hogy szociális érdekeik védelmére tömörüljenek. 238. sz.: *Iskolákról* c. a meglévő iskola-rendszer alapos változását tartja szükségesnek a világháború után. 269. sz.: *Böloni György: Protestánsok* c. azt írja, hogy «aggodalmasan néztük azt az eltolódást, mely a protestáns egyházak kebelében a hitélet erősítésének jelszava alatt a szabadgondolkozás és a világi liberálisizmus veszedelmére történt.» — Maga ez a nem egészen teljes felsorolás is mutatja, hogy sok kérdés mily égető s hogy a magyar közművelődésnek állandóan eleven érdeklődésre van szüksége. Nem szabad, hogy ezt az ügyet ötletek és véletlenek, részleges befolyások irányítsák, hanem egy egységes, nagy célra törekvő gondolat: a nemzetnevelés gondolata, amelynél időszerűbb alig van közéletünkben. És mert nagy dolgokat kevés anyagi eszközzel ritkán lehet elérni, nem szabad elvonni a magyar művelődés kiépítéséhez szükséges anyagi feltételeket. Minél több arany jut rá, annál fényesebb lesz az épület. *A. L.*

## KÜLFÖLDI LAPOKBÓL.

**Kant mint pedagógus** címmel a Mann-féle Pädagogisches Magazin 607. köteteként még 1915-ben 173 lapra terjedő munka jelent meg Dr. W. Schwarz tollából. Erről ír a Monatschrift f. höh. Schulen m. évi 10—11. sz.-ban vezető helyen Dr. K. Vorländer, miközben több ízben kiegészítőleg utal sajtó alatt levő saját nagy Kant-életrajzára. Gimnazista korára még férfikorában is csak rémülettel gondolt vissza Kant, aki egyetemi tanulmányai után 7 évig mint házitanító működött, majd 47 éves korában egyetemi tanár lett. Pedagógiai tekintetben a legnagyobb hatással Rousseau Emile-je volt rá (1762), utóbb pedig Basedow, akinek «Methodenbuch»-ját egy ízben egyet. előadásában vezérfonalul választotta. Pedagógiai előadásokat négyyszer tartott az egyetemen; azoknak egyik hallgatója részéről történt hiányos feljegyzéseiből alakult «Über Pädagogik» c. munkája. A nevelés céljával a szabad erkölcsi személyiséget (die freie sittliche Persönlichkeiten) jelölte meg és sok tekintetben vallotta a ma uralkodó nézeteket. Így a testgyakorlatok értékéről, az élőnyelvek gyakorlati hasznáról, a serdülő ifjúság nemi felvilágosításáról, a jellemképzés és fegyelmzés értékéről stb. A női nemről mitsem szól előadásában, de anthropológiájában és hagyatékában ez irányban is nem egy talpraesett megjegyzésére akadtak. A népiskolával is alig foglalkozott, ami részben